

Săpăturile arheologice de la Bratei (jud. Sibiu)

EUGENIA ZAHARIA, LIGIA BÂRZU, ITTU CONSTANTIN

În vara anului 1981 s-au continuat săpăturile arheologice în așezarea nr. 2 de la Bratei¹. Începând din 1980, în zona cercetată prin săpături nu s-au descoperit decât resturi ale locuirii din secolul al XII-lea. În stadiul actual al cercetărilor, în așezarea nr. 2 de la Bratei, din cele 122 de bordeie și 175 de gropi, 45 de bordeie și 76 de gropi aparțin locuirii din secolul al XII, la care se mai adaugă și un cuptor de ars oale.

Locuințele din secolul al XII-lea au fost răspindite în toată vatra așezării nr. 2, atingând uneori gropile acoperite ale bordeielor din secolele IV—VIII; locuirea a fost mai compactă în regiunea de sud, unde depășește cu 20—30 m limita așezării mai vechi, menționată mai sus. În această din urmă porțiune se mai lucrează și acum.

Locuințele sînt toate semibordeie, cu groapa adîncă între 0,30—0,80 m, cele mai multe de formă rectangulară. Unele bordeie au avut găuri de pari, întotdeauna numai două așezate pe axul lung al gropii. Folosirea numai în unele cazuri a parilor groși, pentru sprijinirea acoperișului ne face să considerăm că partea construită din lemn se sprijinea uneori și pe tălpi din lemn.

Cele mai numeroase bordeie au groapa dreptunghiulară, cu un cotlon pentru vatră în colțul dinspre nord-vest, săpat în afara marginii gropii și mai sus de fundul ei. În rare cazuri bordeiele au două sau chiar trei cotloane.

Foarte puține sînt bordeiele cu vatră situată tot spre nord-vest, direct pe nivelul de călcare, fără lipitură. Un singur bordei a avut cuptor săpat din marginea peretelui de nord-vest, cu vatră de fragmente ceramice, lipită de podea. Un alt grup de bordeie, destul de numeros, are gropile de formă neregulată; astfel un bordei cu groapa pentagonală avea un mic cotlon, adîncit spre nord-vest, din marginea superioară a gropii. În fața cotelului și în apropierea laturei dinspre sud, erau două gropi ovale, adînci de 10—20 cm, pline cu cenușă și cărbuni. Alte bordeie au groapa de formă triunghiulară sau sînt formate din două gropi: una mai mare, dreptunghiulară, iar cealaltă mai mică, pentagonală. Niciunul din aceste două bordeie nu aveau instalație de foc.

În interior, de la nivelul fundului bordeiului, sînt săpate două, mai rar trei, gropi ce au servit probabil ca scăunele.

Pămîntul de umplutură al bordeielor cuprinde foarte multă cenușă, praf și bucățele de cărbune, provenit și de la cotloane, dar și din arderea lemnului care alcătuia partea superioară a locuințelor. Dovadă în acest sens o aduce descoperirea, în cîteva cazuri, a unor bucăți mari de scîndură și de birne carbonizate, căzute și peste umplutura gropii bordeielor. Obişnuit, se mai găsesc în bordeie, bucăți de pămînt ars, pietre, fragmente ceramice, oase de animale și obiecte din fier.

Cel de-al doilea grup de descoperiri ale locuirii din secolul al XII-lea din așezarea nr. 2 de la Bratei este reprezentat de gropi. După formă, acestea se împart în trei grupe principale: ovale, rectangulare și „înopt”. Ele conțin cenușă, cărbune, pămînt ars, pietre, fragmente ceramice, oase de animal și obiecte de fier — întregi sau fragmentare.

Cele mai numeroase sînt gropile ovale. Într-o asemenea groapă s-a găsit un vas întreg, atît groapa cît și vasul fiind umplute cu cenușă. Gropile rectangulare sînt foarte rare și sărace în conținut. Pămîntul ars, cînd este în cantitate mare, se găsește fie răspîndit, fie mai aglomerat în gura gropii sau într-o adîncitură pe fund.

Gropile în formă „de opt” sînt rare, avînd un conținut asemănător celorlalte. Fundul acestor gropi este drept, cu două albieri sau cu treaptă. Una din aceste gropi era plină cu arsură, ca la cotloane, avînd într-o parte pietriș ars, o oală și o căldare spartă, iar în cealaltă fragmente dintr-o altă oală. Ceramica este lucrată din pastă nisipoasă (folosindu-se nisip foarte fin), la roata lentă care nu lasă caneluri interioare. Are suprafața foarte bine netezită și decorată.

O categorie foarte restrînsă de oale înalte, fără umăr și decor, sînt lucrate cu mina, avînd numai marginea îndreptată la roată.

În afară acestora există și o a treia categorie, reprezentată de cîteva fragmente ceramice, lucrate din pastă fină, dar aspră, la roată rapidă (cu caneluri interioare), cu suprafața bine lustruită și arsă castaniu-pătat. Cel mai mare este un fragment din gîtul cilindric al unei căni, avînd prag în jurul marginii ca pentru capac. Astfel este, probabil, un vas cu toartă, care, după formă și tehnică, provine dintr-un atelier din regiunile Dobrogei.

¹ Ion Nestor și Eugenia Zaharia, *Materiale*, 10, 1973, p. 194.

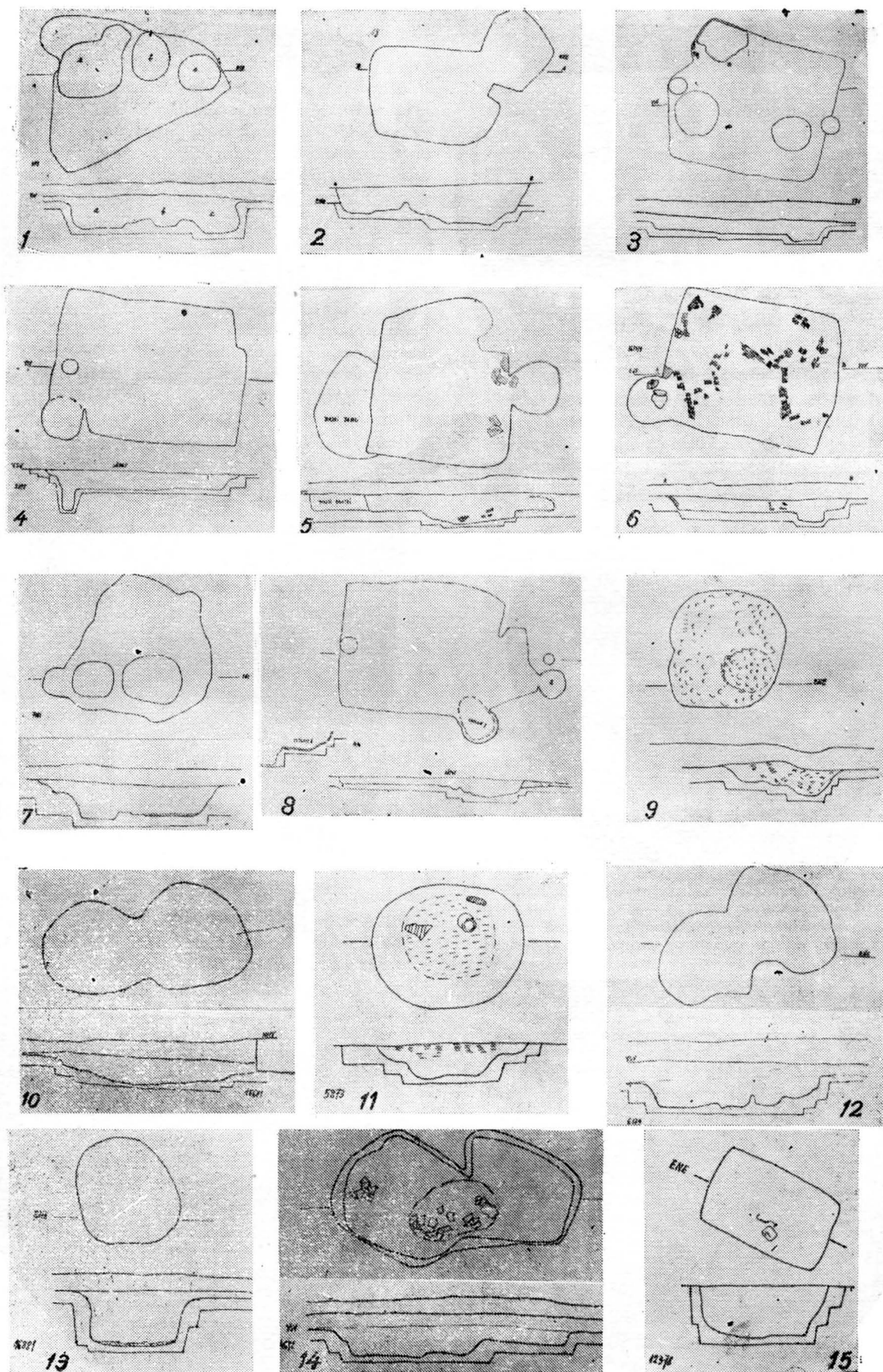

Fig. 1. Bratei. 1–8 bordeie din secolele XII–XIII, planuri și secțiuni; 9–11 gropi funerare din secolele XII–XIII, planuri și secțiuni.

Fig. 1. Bratei. 1–8 plans et sections des fonds de cabanes, XII–XIIIe siècles; 9–11 plans et sections des fosses funéraires des XII–XIIIe siècles.

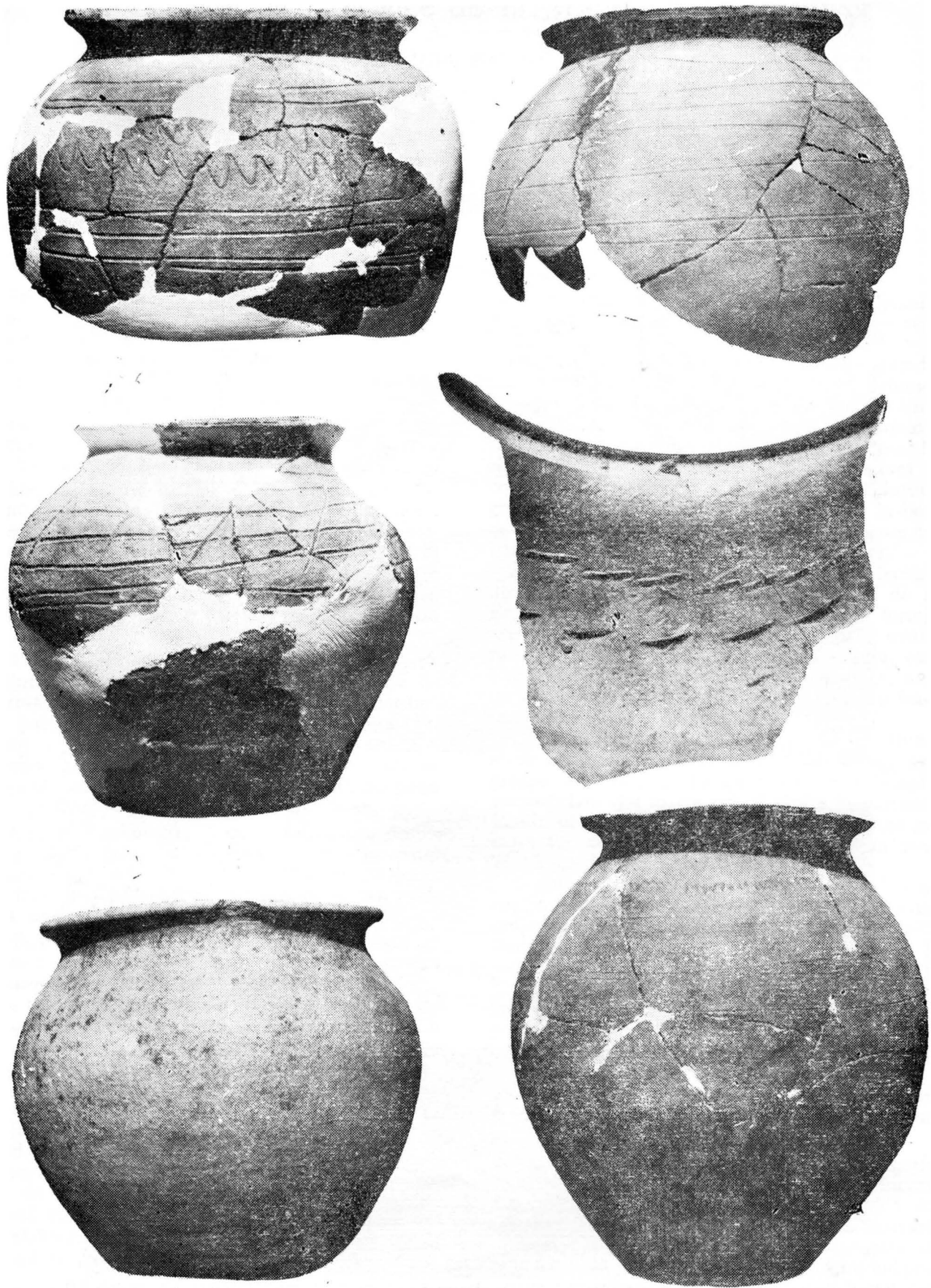

Fig. 2. Bratei, ceramică din secolele XII—XIII.

Fig. 2. Bratei, Céramique des XII—XIIIe siècles.

Restul ceramicii locale ne indică existența a două forme: oala și căldărea, ambele forme prezentând multe variante. Există astfel oala cu corpul înalt sau scund; cu umerii dezvoltati; de formă cilindrică cu prag în jurul gîtului, sau forma ovală cu pintec, fără umăr articulat. Marginile sînt arcuite, unele avînd șanțuire pe fața interioară și pe buză. Cazanele sau căldările de lut sînt și ele foarte variate ca formă și dimensiuni. Cele mai multe au aceeași formă și mărime, cu două perechi de lobi perforați pentru atîrnat; altele sînt foarte scunde (15 cm) și foarte largi la gură (35 cm), avînd de fapt forma unor lighiane bitronconice, foarte mari, fără lobi perforați, ceea ce ne asigură că aceste vase erau folosite ca recipiente de apă sau alte provizii. Cele mai multe vase prezintă un decor bogat din linii sau caneluri distanțate, benzi de striuri și linii în val (simple sau în benzi), șiruri de impresiuni cu dinții pieptenului (așa-zisa roțiță dințată), impresiuni arcuite ca niște virgule. Acestea din urmă formează un șir sau două numai în jurul gîtului și sînt de obicei asociate cu celelalte elemente de decor. Numeroase margini sînt decorate pe fața interioară cu linii în val. Căldările de lut sînt multe decorate, dar numai cu linii în val.

În afara ceramicii, mai ales în bordeie, dar și în gropi, s-au găsit obiecte de fier și de piatră, întregi sau fragmentare: pinteni și caiele, cuțitașe, foarfeci, seceră, o broască de ușă, scoabe, cute ș.a. În 1965 s-a descoperit și un depozit de unelte agricole.

Cele două niveluri de locuire, stabilite pe baza suprapunerii unor vetre (podele de pietriș ars cu lipitură, fragmente ceramice și oase de animal) peste bordeie reprezintă resturile de locuire din secolele XII—XIII, databile ca atare pe baza descoperirilor monetare (în bordeiul 68 s-a găsit o monedă emisă de Ștefan II — 1162—1172 — unger 81 —), a cerceilor cu capul în spirală și a pintenilor, (care au o largă răspîndire în această perioadă și în regiunile învecinate nouă, dinspre nord-vest.

Cele mai importante elemente pentru atribuirea locuirii perioadei secolelor XII—XIII sînt cera-

mica și pintenii. În ceea ce privește ceramica, atît prin forme cit și prin decor, remarcăm că este strîns legată de ceramica secolelor VIII—XI, reluînd defapt, cu precădere, aspectele secolului al VIII-lea. Acest fapt reprezintă una din trăsăturile generale în care s-a manifestat „renașterea” în regiunile noastre în perioada secolului al XIII-lea. O altă caracteristică este prezența în aproape fiecare bordei a unei perechi de pinteni (uneori sînt chiar două perechi), ceea ce indică existența unor călăreți în aceste sate. Caracterul în întregime sedentar al culturii secolului al XII-lea ca și legăturile ei strînse cu etapa anterioară, a secolelor VIII—XI (fiind o continuare a culturii Dridu) precizează și asigură caracterul ei românesc. Cercetările recente din Țara Hațegului (efectuate de Radu Popa), avînd ca rezultat, printre altele, și identificarea unor turnuri-cetăți, dovedesc existența unor comunități organizate militar, din care făceau parte, fără îndoială, și călăreții din așezările rurale ale secolului XII de la Bratei. Toate aceste date contribuie la cunoașterea procesului evolutiv social-economic și teritorial-politic al formațiunilor prestatale românești.*

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE BRATEI (DÉP. DE SIBIU)

RÉSUMÉ

A l'heure actuelle, les fouilles poursuivies dans l'établissement n° 2 ont mis au jour 122 cabanes et 175 fosses; des XII—XIIIèmes siècles datent 45 cabanes, 76 fosses et un four à céramique, vestiges répandus dans tout l'établissement, mais avec une plus forte concentration dans la zone sud, où se poursuivent les travaux.

Les habitations sont à demi-enfouies et de forme variée: rectangulaires, pentagonales, ou même triangulaires, avec 1—3 aménagements pour le feu, avec foyer au four.

Les fosses sont rectangulaires, ovales ou en „S”. Elles contiennent: cendre, charbons, torchis, pierres, fragments céramiques, os d'animaux, objets de fer. Ces derniers consistent en: éperons, clous de fer à cheval, petits couteaux, ciseaux, pierres à aiguiser, instruments agricoles.

La fréquence des éperons indique la présence de cavaliers ce qui témoigne de communautés militaires dans la période d'avant la fondation des états médiévaux roumains.

L'établissement est daté par des monnaies de Stéphane I (1162—1172), roi d'Hongrie.

* Săpăturile arheologice au fost făcute de Institutul de Arheologie din București, în colaborare cu Muzeul Brukenthal din Sibiu și cu Muzeul Municipal Mediaș.